

Oponentský posudek bakalářské práce Markéty Trojanové *Neosémantismy na portálu Čeština 2.0 a jejich užívání v současné komunikaci*

Bakalářská práce Markéty Trojanové nejprve sleduje významové (a okrajově další) procesy, které vedly k vzniku aktuálních neosémantismů. Dále sleduje užití těchto výrazů v různých komunikačních oblastech a popisuje jejich expresivitu. Nakonec hodnotí jejich znalost u mluvčích češtiny, a to na základě sond do on-line korpusů a elektronického dotazníku.

1. Koncepce práce

Práce se, řekněme tradičně, dělí na teoretickou a praktickou část. První stěžejní kapitola v teoretické části se věnuje vypisování poznatků o neologismech, neosémantismech a okazionalismech, přičemž především část o neosémantismech má velmi blízko k diplomové práci V. Ďurkové (Olomouc 2014; tato DP je citována na jiném místě práce), což může být ale dáno (i) tím, že obě autorky se silně – a na některých místech až neodůvodněně a nekriticky – drží textu A. Rangelové z neologického sborníku z r. 2005. Druhá stěžejní kapitola představuje neosémantizační procesy, vedle studie A. Rangelové si vypomáhá studií J. Mravinacové o cizojazyčném vlivu na vznik neosémantismů, opět má podobnou strukturu jako kapitola v práci V. Ďurkové, ale opět to spíš vypadá na společnou inspiraci. V této kapitole, číslované jako 5., byla teoretická východiska doplněna příklady z prací jmenovaných autorek a vlastními autorčinými příklady – a při čtení mi nebylo vždycky jasné, kde, mohu-li formulovat odlehčeně, končí Rangelova a kde začíná Trojanová. Zároveň mi není jasné, proč nejsou žádné autorčiny příklady v odd. 5.1.4: u některých zkoumaných neosémantismů se konotační složky jistě mění.

V jednotlivých kapitolách praktické části pak najdeme řadu odstavců, které by podle mého názoru měly být při proklamovaném členění práce v části teoretické, tyto odstavce vyložené ruší v kap. 12, 13 a na začátku kap. 17. Autorka sice na s. 10 upozorňuje, že bylo nutné některé věci dovysvětlit, ale pokud chtěla takto postupovat, jevílo by se mi jako vhodnější řešení nelpět na tradičním členění a vědomě (tj. systematictěji, než tomu v práci je) propojovat teoretické pasáže a vlastní materiál ve všech kapitolách, kde je to možné.

Po představení webu Čeština 2.0 (dále zde Č2.0) a z něj vycházejícího tištěného slovníčku následuje vlastní praktická část. Její úvodní kapitola pečlivě popisuje excerpci a výběr materiálu (z nalezených 881 výrazů s novým významem / novými významy jich do práce bylo zařazeno 100 se 117 významy). I přes podrobné popsání kritérií výběru na s. 34 si – částečně spolu s autorkou – nejsem jistý, nakolik reprezentuje uvedených 100 výrazů celek, řídila-li se autorka práce pouze kritérii zaznamenanými v Č2.0.

Autorka se v dalších dvou kapitolách, číslovaných jako 9. a 10., věnuje morfologii vybraných výrazů a klasifikuje je podle počtu nových významů; právě tady mají větší vypovídací hodnotu celkové údaje, které autorka také uvádí, než počty pro daný vzorek. V dalších čtyřech kapitolách autorka rozděluje neosémantismy podle vzniku významu, podle stylistických posunů a expresivity a podle komunikační oblasti užití. Tady je zcela zřejmé, že autorka mohla projít pouze vzorek z původních 881 významů, avšak tento vzorek nemůže být při užitém postupu (prokazatelně) reprezentativní pro celek: v klasifikaci podle stylistických

posunů máme 13 různých tříd, v klasifikaci podle komunikační oblasti dokonce 18, přičemž k 13 z nich patří jeden nebo dva významy. A to jsem zatím nemluvil o kritériích, podle nichž byly neosémantismy zařazeny do jednotlivých „škatulek“ – s autorkou se shodneme, že především u stylové platnosti a u typů významových posunů muselo být rozhodování velmi obtížné (nemůže nevystát otázka, jaký mají některé „škatulky“ smysl). Na druhou stranu je nutné ocenit, že autorka v jedné z příloh k práci „odkrývá karty“ a zpřístupňuje anotaci.

K těmto kapitolám mám ještě tři dílčí poznámky:

- Proč autorka více nepracovala s konceptem nepravidelné polysémie (kosémie), který zmiňuje? Podle mého názoru jí jdou elegantně vysvětlit např. výrazy/významy *tučňák* ‚tučný čtvrtek‘ nebo *foukačka* ‚žena poskytující orální sex‘, u nichž působí vysvětlení metaforickým významovým přenosem poněkud toporně.
- Velice bych chtěl pochválit odd. 11.4 *Zdrojová a cílová oblast*, který sice přináší jen jednotlivé příklady, ale právě tento pohled mi pro orientaci v neosémantismech a jejich klasifikaci přijde jako nadějný a otevřený!
- Se zařazením řady zkoumaných lexii/významů do spisovné (ani hovorové) češtiny se nedokážu smířit, zajímalo by mě, na základě čeho autorka vyhodnotila např. *frontman* ‚člověk, který se ve frontě cpe dopředu‘ jako spisovné (viz s. 49).

Následující kapitola, o neosémantizovaných souslovích, číslovaná jako 15., je v práci jaksi navíc, věnuje se sice materiálu z Č2.0, ale úplně jinému než všechny ostatní kapitoly.

V kapitolách číslovaných jako 16. a 17. se ověřuje jednak výskyt neosémantismů v on-line korpusech, jednak, pomocí dotazníku distribuovaného on-line, jejich znalost mezi mluvčími. Zúžení prohledávaných korpusů pouze na ONLINE2_ARCHIVE a ONLINE2_NOW je zřejmě účelné, ale autorčina argumentace pro toto rozhodnutí je formulačně nepřesvědčivá. Doklady z korpusů jsou prezentovány zcela zmatečně, protože jsou uvedeny i výrazy/lexémy se zcela odlišným významem, než je v Č2.0, a význam z Č2.0 přitom v daném korpusu chybí.

Dotazníkové šetření pak dokumentovalo v průměru vyšší znalost jednotlivých neosémantismů, než bych očekával, ale je myslím sporné, zda všichni respondenti v uzavřených otázkách, obsahujících „řešení“, odpovídali poctivě. (Poměr odpovědí znám/neznám výraz *x* ve významu *y* je v jedné z příloh práce; pokud se v dřívějších kapitolách práce dalo diskutovat o vhodnosti užívání koláčových grafů, pak jsou podle mého soudu v této příloze zcela nevhodné a data by bylo lepší prezentovat jiným způsobem.) I ve výsledcích dotazníkového šetření se pak objevují nové, jen letmo související a neozdrojované informace. Prezentace výsledků dotazníkového výzkumu a shrnutí výsledků práce v závěru (s. 67–69) na mě ze všeho nejvíc působí dojmem, že autorka zjistila přesně to, co zjistit chtěla, jinak řečeno že předem, na základě poznatků ze studia a z literatury, mohla dát dohromady tradovaná tvrzení (neosémantismus *X* zná spíš mladší/starší generace, protože se zajímá/nezajímá o politiku apod.) a pak je ilustrovat na „vhodných“ příkladech ze svého materiálu.

Ještě dodávám, že užívání lingvistické terminologie není v práci zcela bezvadné. Užívání výrazů *termín*, *pojmem* a – okrajově – *slovo* především v oddílu 4.1 (nebo např. *pojmem* na s. 28) je zmatečné, podobně *výraz* na s. 61–62, kde nejde o *výraz*, ale o jeden z významů slova, tj. o lexii.

Dílčí hodnocení: C

2. Metodologie a zpracování dat

Autorčin výzkum otvírá řadu otázek, o kterých bylo pojednáno výše: na výběr materiálu, způsoby jeho třídění, reprezentativnost vzorku neosémantismů nebo ověřování jejich znalosti. Dále bychom se mohli zamýšlet např. nad možnostmi ověřování výskytu okazionalismů v korpusech apod.

Při zpracování dat a klasifikaci neosémantismů se tu a tam objevují věcně nesprávná nebo přinejmenším zavádějící tvrzení, např. že „u substantivizovaných adjektiv není možné využití adverbialního modifikátoru [už]“ – v protikladu k adjektivu v „Nevěděl jsem, že už je načatá“ (s. 36). Při interpretaci výsledků se pak dostáváme k ne zcela srozumitelným výrokům na hranici laické lingvistiky, srov. „[p]říčinou tohoto rozložení [tj. poměru substantiv, adjektiv a sloves v materiálu] jsou také samotní tvůrci [slovníku Č2.0] (často laická veřejnost), protože **přirozeně nejvíce tíhnou k popisování podstatných jmen i mimo oblast neosémantismů**“ (s. 35, zvýraznění a doplňky F. M.), případně k psychologizování, srov. „tuto nesrovnalost [vyvolanou snahou o autenticitu v definicích] každý rodilý mluvčí češtiny bez problému pochopí a nebude se nad ní déle pozastavovat“ (s. 36).

Dílčí hodnocení: C

3. Práce s odbornou literaturou

Práce vychází z relevantní odborné literatury (byť musím opět připomenout, že některé použité texty by si bývaly zasloužily kritičtější čtení) a z popularizačních textů různých typů, což je samozřejmě v pořádku. Zohledňuje i několik kvalifikačních prací z posledních let (viz zde bod 1). V kapitole *Vymezení pojmů* autorka konfrontuje tvrzení pocházející z různých pramenů jen v nejdrobnějších náznacích, většina odlišností zůstává nekomentována, kapitola ze všeho nejvíc připomíná výstřižky z různých publikací. Informace o (neo)sémantických procesech jsou uvedeny na s. 15 a pak se neúčelně opakují v další kapitole na s. 17 a dále. U jednotlivých typů neosémantizačních procesů, vymezených v literatuře, autorka pouze přidává vlastní příklady, naprosto nezpochybňuje stanovené „škatulky“.

Práci by prospěla větší distance od některých zdrojů, z nichž autorka přebírá nejen myšlenky, ale i problematické formulace: v popisu projektu Č2.0 bychom asi nemuseli číst, že „[v]znik webu s sebou nesl mnoho překážek“, nebo dokonce že „[k]romě autorů v knize vystoupí [sic!] také devět osobností, které se s češtinou denně setkávají při své práci“ (oba citáty ze s. 30), a velmi rádi bychom byli postrádali autorčino odůvodnění vyšší znalosti *p/Perlovky* mezi starší generací, převzaté z bulvárního serveru Praha IN a dovedené (samou autorkou práce!) do absurdní argumentace (s. 64).

Dílčí hodnocení: C

4. Formální úroveň práce

Formální úroveň práce je velmi dobrá, překlepy jsou zcela ojedinělé (jeden se bohužel vloudil do anglického názvu práce na titulní straně), najde se jen několik vážnějších nedostatků. Patrně automatické číslování způsobilo, že jsou jako samostatné kapitoly číslovány i nadpisy *Teoretická část a praktická část*, ačkoliv samostatnými kapitolami nejsou. Ojediněle (na s. 42) jsou užity nesprávné uvozovky; už si netroufám negativně hodnotit užívání dvojitých uvozovek pro vyjádření lexikálního významu. V odd. 4.1 jsou některé publikace citovány neuzuálně a na s. 20 pak je citace „Nekula a kol., 2003“, které neodpovídá žádná položka v seznamu literatury – s největší pravděpodobností jde o nepřiznanou citaci podle citované práce (a o ESČ, byť autorka v práci běžně využívá a řádně cituje NESČ). Pravopisná úroveň práce je výborná až na množství interpunkčních chyb, jichž jsem našel dvě desítky.

Jazyková a stylistická úroveň práce je kolísavá. Výklad na některých místech nedodržuje standardní posloupnost informací (viz např. 1. odstavec na s. 35; v prvních dvou odstavcích na s. 46 se informace opakují). Bylo by možné vypsát řadu pokulhávajících formulací.

Dílčí hodnocení: B

5. Celkové hodnocení

I přes všechny výše uvedené výtky předložená bakalářská práce podle mého názoru ještě splňuje požadavky kladené v ÚČJTK na tento typ kvalifikačních prací, i když vykazuje poměrně velké nedostatky v tak základních věcech, jako je schopnost napsat odborný text, adekvátně užívat lingvistickou terminologii nebo interpretovat výsledky výzkumu. Práci **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnocení známkou **dobře**.

V Praze 7. června 2023

Mgr. František Martínek, Ph.D.